

Uusliberalismin historiikki

PASI PYÖRIÄ

Englannissa vuonna 1935 syntynyt antropologi ja aluemaantieteilijä David Harvey on näyttänyt viljalti kansainvälistä mainetta terävänä kapitalismin analyttikkona ja kriittikkona. Lähes kaksikymmentä monografiaa kattavassa tuotannossaan hän on luonnostellut taloudellisen, poliittisen ja kulttuurisen globalisaation geografiaa. Markkinaetiikan ylivalta sekä kasvava ja tiettyille ryhmille ja alueille kasaantuva eriarvoisuus ovat teemoja, joista Harvey on ollut erityisen kiinnostunut.

Tässä esiteltävä teos *Uusliberalismin lyhyt historia* on ensimmäi-

nen suomennos Harveyn laajasta tuotannosta. Suomennoksen julkaiseminen ei olisi voinut osua otollisempaan aikaan. Yhdysvalloista maailmanlaajuisesti levinnyt finanssikriisi on saanut monet kiivaimmistakin markkina-liberalismin kannattajista huutamaan valtiota apuun ja osallistumaan ongelmiin ajautuneiden suuryritysten elvytystalkoiisiin. Jälkiviisauteen kuuluu senkin toteaminen, ettei markkinatalous sittenkään ollut kypsä sääntelyn purkamista korostavalle talouspolitiikalle.

Jälkiviisas Harvey ei kuitenkaan ole. Hän ei yritä ivallisesti

David Harvey
Uusliberalismin lyhyt historia
(suom. Kaisa Koskinen)
Vastapaino, 2008

osoittaa, kuinka juuri hän on varoittanut uusliberalistisen uhon karikoista jo vuosia sitten. Harvey ei myöskään ole mielenosoittaja, joka banderolleineen huutaa kivittämään suurpääoman lasipalatsia. Samoin kuin Meghnad Desai kirjoittaa Karl Marxista teoksessaan Marxin kosto (Gaudeamus 2008), Harvey on analyttinen tutkija, joka on kiinnostunut selvittämään ta-

loutta ohjaavan ajattelun historiallis-poliittisia juuria ja yhteiskunnallisia seurauksia.

Harveyn tutkimuskysymys on seuraava: miksi uusliberalistinen käänne tapahtui ja millaisten voimien ansiosta se sai globaalissa kapitalismissa merkittävän aseman? Muutoksen alkupisteen Harvey paikallistaa Chileen, jossa Augusto Pinochet kaappasi vallan 11. syyskuuta 1973. Yhdysvaltojen myötävaikutuksella Pinochetin Chile toimi ensimmäisenä uusliberalistisen valtion kotikenttänä, jonka taloutta uudistamaan pääsi joukko Chicagon yliopistossa koulutettuja taloustieteilijöitä. Uudistusten seurauksena julkiset varat ja sosiaaliturva yksityistettiin, luonnonvarat vapautettiin riistolle ja talous avattiin ulkomaisille sijoituksille ja yrityksille, Harvey luetlee.

Pinochetin talous- ja huumerikoksia Harvey ei edes tarvitse mainita. Tulevan kehityksen kannalta olennaisinta oli, että Chilen bruttaali ihmisoikeudet maanrakoon polkenut kokeilu toimi koekenttänä myöhemmille globaalin talouden ytimessä toteutetuille uudistuksille.

Kuten tunnettua, 1980-luvulla uusliberalismi henkilöityi Margaret Thatcherin ja Ronald Reaganin ajamaan politiikkaan länessä. Britanniassa ja Yhdysvalloissa ei tietenkään voitu turvautua samankaltaiseen pakottamiseen kuin Chilen kaltaisessa diktatuurissa – tarvittiin piilosuosittelua ja propagandaa. Erityisesti yksilönvapaudesta muodos-

tui se mantra, johon vetoamalla kyettiin oikeuttamaan varallisuuden uusjako ja taloudellisen eliitin etuoikeuksien turvaaminen.

Nimenomaan hallitsevan eliitin etu ja luokkavallan palauttaminen ovat Harveyn teorian ytimessä. Vapautta korostavan uusliberalistisen retoriikan taakse kätkeytyy ennen kaikkea liike-elämän, monikansallisten yritysten ja rahoittajien intressit, Harvey lataa. Siinä missä toisen maailmansodan jälkeistä suhteellisen vakaan ja ennustettavan talouskasvun aikaa luonnehtivat sosiaalisesti ankkuroidun liberalismien ihanne ja keynesiläinen valtion roolia korostanut talouspolitiikka, tämä järjestys rikkoutui viimeistään vuoden 1973 öljykriisiin mennessä. Talouden taantumuksessa ydinkysymykseksi muodostui: kuinka palauttaa olosuhteet, joissa pääoman kasautuminen olisi jälleen mahdollista?

1970-luvun talouskriisiä seurasi laajamittainen tyytymättömyys. Työttömyys ja inflaatio puhalsivat uutta tuulta sosialistisen liikkeen purjeisiin, mikä muodosti ilmeisen poliittisen uhan talouselämän eliitille ja hallitsevalle luokalle niin kapitalistisissa maissa kuin monissa kehittyvissäkin talouksissa etenkin Latinalaisessa Amerikassa. Harveyn sanoin: ”Lähes kaikissa maissa sodanjälkeisen vakauden ehtona oli ollut se, että ylimpien luokkien taloudellista valtaa rajoitettiin ja työväestö sai entistä suuremman siivun taloudellisesta hyödystä. Mutta kun kas-

vu romahti 1970-luvulla, yläluokan oli ryhdyttävä päättäväisiin toimiin, mikäli se aikoi suojautua poliittiselta ja taloudelliselta perikadolta.”

Harvey kirjoittaa kovaa tekstiä, joka epäilemättä lumooa samanhenkisesti ajattelevan lukijan. Hänen teoriansa uusliberalismin noususta on retorisesti vakuuttava ja loogisesti etenevä esitys, vaikka kirjoittaja itsekin myöntää, ettei uusliberalismi ole sen enempää maantieteellisesti kuin ideologisestiakaan ehjä kokonaisuus. Uusliberalismin kehitys on ollut ristiriitainen prosessi kaikkialla. Tämän myöntäminen tuskin kuitenkaan pelastaa kirjoittajaa kriitikkojen hampailta ja syytöksiltä salaliittoteorioiden maalailusta. Esimerkiksi Tampereen yliopiston hallintotieteen professori Risto Harisalo, liberalismien vankkumaton kannattaja, suorastaan runttaa Harveyn teoksen *Hallinnon tutkimus* -lehdessä (2/2008).

Riippumatta siitä, onko Harveyn selitys uusliberalismin synnystä kaikilta osin oikeansuuntainen vai ei, globaali varallisuuden keskittyminen ja rahoitusmaailman vallan kasvu ovat tosiasioita, joita on vaikeata kiistää. Erityisesti viimeaikaisten talousongelmien valossa *Uusliberalismin lyhyt historia* herättää pohtimaan tulevaa. Jos 1970-luvun kehitys johti taloudellisen ja poliittisen vallan uusjakoon, miltähän nykyisen finanssikriisin jälkeinen maailmanjärjestys mahtaa näyttää?